Echivalenţe ale timpurilor prezumtivului românesc în limba italiană

Magdalena IURESCU
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava
magda_iurescu@yahoo.com

Abstract: Expressing uncertainty, doubt and probability, the presumtive mood is realized by specialized morphemes only in Romanian language. It is actualized into two tenses [present and perfect], that mark simultaneity, respectively anteriority towards the moment of speach. From the morphological point of view, it is characterized by three sets of paradigms: the present tens is realized by the help of the future, subjonctive and conditional of the auxiliary „to be" and the gerund of the basic verb, whereas the perfect has homonymous forms with the anterior future, the perfect subjonctive and the perfect conditional ones. Since Romanian is the only language of the Romanic family that presents specialized forms for expressing the modal meaning of probability, this paper proposes to find correspondences between the Romanian presumtive and the italian unspecialized means of expression that contain this modal value. For this purpose, it will be analyzed a corpus that comprises fragments of Alberto Moravia's novel, „Ciociara", translated into Romanian by George and Adriana Lăzărescu. The study will try to explain the reason why some of the modal or temporal forms from the source text are transposed by the translators into presumtive in Romanian language.
Keywords: *modal values, interpretations of presumtive forms in Romanian specialty works, correspondences between Romanian presumtive and other moods in italian.*

1. Interpretări ale prezumtivului în literatura de specialitate românească

Paradigmă verbală semnalată relativ târziu în gramaticile româneşti, modul prezumtiv a cunoscut numeroase interpretări, atât în ceea ce priveşte forma, cât şi în privinţa conţinutului. Specialistul care a conferit pentru prima dată formelor verbale în discuţie statut de mod de sine stătător este Alexandru Philippide, în *Gramatica elementară a limbei române,* apărută în 1997[1]. Numindu-l prin termenul *potenţial,* autorul considera că modul în discuţie *arată posibilitatea pentru prezent, în propoziţii principale şi subordinate.* [Philippide, 1897: 300] După cum se poate observa, definiţia are în vedere actualizarea unui singur timp gramatical: prezentul, format cu ajutorul viitorului auxiliarului *sînt* şi *participiul*

[1] H. Tiktin menţionează că viitorul propriu-zis poate *exprima nesiguranţa în prezent,* iar viitorul anterior indică aceeaşi nuanţă modală, având valoare de perfect. Formele prin care se redă *nesiguranţa în prezent* sunt cele de viitor propriu-zis cu afereza lui *v-,* (*o fi*), dar şi cele considerate de autor variante ale viitorului I, al căror formant este gerunziul (*voi fi făcând*). Pentru exprimarea nesiguranţei în trecut sunt menţionate forme de viitor anterior (*vei fi auzit*). [Tiktin, 1945: 164.]

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

prezent (gerunziul) al verbului de conjugat: *voi fi aflând.* Philippide mai adaugă că verbul *sînt* exprimă valoarea modală anterior menţionată prin forma populară a viitorului propriu-zis: *o fi.* [*Ibidem:* 118] Lingvistul afirmă însă, în capitolul despre timp, că *pentru potenţialul trecut serveşte futurul exact: va fi aşteptat.* [*Ibidem:* 337] Prima lucrare cu răspândire mai largă în care apare termenul *prezumtiv* este *Gramatica limbei române,* publicată de Al. Rosetti şi J. Byk[2], în 1945. Conform autorilor, *presumtivul* indică *înţelesul de acţiune nesigură, bănuită, numit de acel care vorbeşte.* [Rosetti, Bik, 1945: 161] Spre deosebire de Philippide, lingviştii includ în paradigma prezumtivului două timpuri verbale: prezent (format cu ajutorul viitorului auxiliarului *a fi* şi gerunziul verbului de conjugat) şi trecut (omonim cu forma de viitor anterior). [*Ibidem*]

Poziţia privind statutul modului prezumtiv în paradigma verbului românesc, adoptată de autorii *Gramaticii* Academiei (1963) este şovăielnică. Aceştia afirmă că formele verbale în discuţie pot fi considerate un tip de conjugare, din punct de vedere morfologic, dar şi un mod de sine stătător, din punctul de vedere al conţinutului:

> „Alt exemplu de neconcordanţă între formă şi conţinut este oferit de prezumtiv. Din punct de vedere formal este un tip de conjugare, întrucât are forme pentru trei moduri: indicativ (*voi fi dormind*), conjunctiv (*să fi dormind*), condiţional (*aş fi dormind*). Din punctul de vedere al conţinutului însă, nu este decât un mod întrucât între cele trei forme modale amintite nu există diferenţe de sens: exprimă acelaşi lucru, şi anume îndoiala, nesiguranţa, posibilitatea. Aşadar, prezumtivul e o categorie neconstituită ferm, care nu aparţine în mod exclusiv nici categoriei conjugării, nici celei a modului. Din nevoile expunerii va fi tratată însă în mod convenţional în cadrul modurilor". [Graur, 1963: 216]

Din expunerea de mai sus, reiese faptul că autorii nu admit pentru modul prezumtiv decât perifrazele cu gerunziul, cele cu participiu fiind considerate ca aparţinând viitorului anterior, conjunctivului perfect şi condiţionalului perfect, ce pot avea şi valoare de prezumtiv. [*Ibidem:* 219, 222, 241] Tot cu valoare de prezumtiv este utilizată şi forma de viitor I, fiind consemnat un exemplu cu afereza lui *v-*. [*Ibidem:* 240]

În cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, marcată de apariţia primei gramatici normative a Academiei Române, lucrările cu caracter descriptiv se situează pe poziţii diferite în privinţa admiterii modului prezumtiv în paradigma verbală. Dacă totuşi lingviştii acceptă existenţa prezumtivului ca mod de sine stătător, controversele apar în stabilirea mijloacelor de expresie a valorii modale în cauză.

Cea mai răspândită opinie are în vedere admiterea prezumtivului ca mod ce exprimă posibilitatea bănuită şi se actualizează în trei seturi de paradigme, omonime parţial sau total cu formele modal-temporale de viitor indicativ, conjunctiv şi condiţional (mai rar şi cu cele de infinitiv), prezent şi perfect. Clasând modurile personale în *moduri ale realităţii* şi *moduri ale nonrealităţii sau posibilităţii,* [Iordan, Guţu-Romalo, Niculescu, 1967: 213.] Valeria Guţu-Romalo este de părere că prezumtivul face parte din categoria *modurilor posibilităţii,* având ca trăsătură specifică redarea unor acţiuni *bănuite* sau *nesigure.* [*Ibidem:* 221.] El se

[2] Rodica Zafiu mai menţionează şi alte lucrări în care apare termenul de *prezumtiv: Gramatica* lui Manliu din 1894, în care apare formula *prezinte prezumtiv* ce desemna perifrazele cu viitorul lui *a fi* şi gerunziu; *Gramatica* lui Slavici din 1914, unde se întâlneşte termenul *prezumtiv* ce se actualizează în perifrazele cu condiţionalul lui *a fi* şi gerunziu; ediţia a cincea a manualului din 1924 al profesorului Calistrat Şotropa, unde sunt menţionaţi termenii *presumptiv* pentru a desemna perifrază cu *a fi* la condiţional şi gerunziul sau participiul verbului de conjugat şi *concesiv* pentru a desemna perifraza cu viitorul lui *a fi* şi gerunziul sau participiul verbului de conjugat; nu în ultimul rând, *Gramatica* pentru liceu a lui Constantin Loghin consemnează termenii *modul prezumtiv* ce se actualizează în structura cu verbul *a fi* la condiţional şi gerunziu şi *modul concesiv* pentru perifraza cu *a fi* la viitor şi gerunziu. [Zafiu 2009: 291-292]

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

actualizează în două timpuri, prezent şi perfect, exprimate prin trei seturi de forme: *va* (*o*) *fi venind/va* (*o*) *fi venit, să fi venind/să fi venit, ar fi venind/ar fi venit.* Prezenţa gerunziului în paradigma acestor structuri rezolvă omonimia parţială cu viitorul I şi cu prezentul conjunctiv şi condiţional. Problema se pune în cazul omonimiei totale cu viitorul anterior şi perfectul conjunctiv sau condiţional. Deoarece viitorul anterior redă acţiuni posterioare momentului vorbirii, este lesne de recunoscut forma de perfect prezumtiv prin care se exprimă acţiuni trecute. În privinţa celorlalte două actualizări, a căror valoare temporală este de a reda evenimente anterioare momentului enunţării, autoarea propune testul comutării cu prezentul sau cu forma omonimă cu cea de viitor anterior. Valeria Guţu-Romalo mai adaugă că prezentul prezumtiv se exprimă şi printr-o formă omonimă cu viitorul propriu-zis, fiind întrebuinţată mai ales în cazul verbului *a fi.* [*Ibidem:* 221 ş. urm.]

După Dumitru Irimia, sfera de semnificaţie a modurilor verbale se întemeiază pe opoziţiile semantice *certitudine/incertitudine, realitate/irealitate* şi *implicare subiectivă/detaşare obiectivă.* [Irimia, 1997: 214] În opinia autorului, prezumtivul, alături de conjunctiv, este un mod al incertitudinii, având ca trăsătură specifică redarea ideei de *ipoteză, bănuială* sau *prezumţie.* [*Ibidem:* 253] În plan morfologic, prezintă trei seturi de paradigme, prin care se marchează timpurile prezent şi perfect: *va fi cântând/va fi cântat, să fi cântând/să fi cântat, ar fi cântând/ar fi cântat.* În limba vorbită, auxiliarul *a voi* este des întrebuinţat cu aferează, apărând forme precum: *o, ăi, ei* etc. În ceea ce priveşte rezolvarea omonimiei dintre formele de prezumtiv perfect şi cele de viitor anterior, conjunctiv perfect şi potenţial perfect, Irimia este de părere că, utilizate cu valoare prezumtivă, formele în discuţie primesc o intonaţie specifică, dubitativă: ***Va fi cântat?****/Va fi cantat.* ***Să fi cântat?****/Să fi cântat.* ***Ar fi cântat?****/Ar fi cântat.* La nivel sintactic, omonimia se rezolvă prin faptul că prezumtivul este un mod întrebuinţat absolut, iar celelalte moduri sunt, de regulă utilizate relativ: ***Va fi citit*** *şi el acest roman? Mă îndoiesc.* (valoare de prezumtiv) *Vom sta de vorbă numai după ce-l* ***vei fi citit*** *şi tu.* (valoare de indicativ). [*Ibidem*]

Corneliu Dimitriu este de părere că prezumtivul are în comun cu modurile conjunctiv şi condiţional-optativ prezent valoarea modală fundamentală de a exprima acţiuni *posibile* sau *realizabile,* la care se adaugă caracteristicile modale diferenţiatoare prin care se redau *presupunerea, nesiguranţa* sau *îndoiala.* [Dimitriu, 1999: 558] Inventarul de forme este mai bogat decât cel precizat de specialiştii menţionaţi anterior. El cuprinde, pe lângă formele omonime, total sau parţial, cu viitorul indicativ, conjunctivul şi condiţionalul, actualizări omonime, total sau parţial, cu infinitivul: *va* (*a,* o) *fi trăind/va* (*a,* o) *fi trăit, să fi trăind/să fi trăit, ar fi trăind/ar fi trăit, a fi trăind/a fi trăit.* Omonimia cu viitorul anterior sau cu perfectul conjunctiv, condiţional şi infinitiv se rezolvă diferit, în funcţie de context. Structurile cu viitorul lui *a fi* şi participiul verbului de conjugat pot fi identificate ca prezumtive atunci când se utilizează o intonaţie specifică, dubitativă şi din punct de vedere sintactic, prin faptul că forma de viitor anterior are doar întrebuinţare relativă, în timp ce actualizarea cu valoare de prezumtiv apare atât în construcţii relative, cât şi absolute: *Când vom ajunge noi, el* ***va fi plecat*** *de acasă.* (valoare de viitor anterior indicativ), {*Poate că*} *El* ***va fi plecat*** *de acasă.* (valoare de prezumtiv perfect). Omonimia cu forma de conjunctiv perfect este mai greu de rezolvat: ambele moduri se utilizează atât relativ, cât şi absolut. Ceea ce face dintr-o structură alcătuită din conjunctivul lui *a fi* şi participiul verbului de conjugat să fie prezumtivă este intonaţia (interogativă sau exclamativă), conjunctivul fiind întrebuinţat cu o intonaţie asertivă sau imperativă: {*E posibil*} ***Să fi afirmat*** *el aşa ceva?!* (valoare de prezumtiv perfect) {*Nu cred*} ***Să fi afirmat*** *el aşa ceva.* (valoare de conjunctiv perfect). În privinţa rezolvării omonimiei cu perfectul condiţional, autorul propune două soluţii. Un prim aspect vizează perifraza alcătuită din condiţionalul auxiliarului *a fi* şi participiu, pusă în

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

legătură cu o condiţie: dacă este întrebuinţată relativ, are valoare de condiţional-optativ; dacă este utilizată absolut, are valoare de prezumtiv: *Dacă* ***ar fi vrut, ar fi mers*** *cu noi.* (cu valoare de condiţional-optativ perfect), *În absenţa mea, invitaţii* ***ar fi vorbit*** *probabil şi despre mine.* (cu valoare de prezumtiv perfect). Cea de-a doua situaţie are în vedere faptul că perifraza în cauză nu este pusă în legătură cu o condiţie, ea putând apărea atât în propoziţii dependente, cât şi în propoziţii independente: dacă forma în discuţie exprimă sensul de acţiune ireală în trecut, aceasta poate fi calificată ca aparţinând condiţional-optativului; dacă forma redă sensul de acţiune presupusă, nesigură sau îndoielnică în trecut, aceasta poate fi interpretată ca prezumtivă: {*Nu credeam că/Probabil*} ***Ar fi citit*** *şi el această carte.* (cu valoare de condiţional-optativ perfect), {*Se zice că/Probabil că*} *Ar fi plecat din localitate.* Nu în ultimul rând, omonimia cu forma de infinitiv perfect se rezolvă, în funcţie de semantica regentului: *Pare* ***a se fi vorbit*** *şi în legătură cu tine.* (cu valoare de prezumtiv perfect), *Înainte de* ***a se fi vorbit*** *în legătură cu tine, sa vorbit...* (cu valoare de infinitiv perfect). [Dimitriu, 1999: 560-561]

În noua ediţie a *Gramaticii* Academiei, discuţia cu privire la mod se realizează din două perspective: epistemică şi deontică. Din punct de vedere epistemic, opoziţiile modale redau *gradul de asumare a procesului comunicat* [*Guţu-Romalo,* 2005: 359]; acţiunea poate fi văzută ca *fictivă* („a imagina"), ca *probabilă* („a crede") ori poate fi redată ca *sigură* („a şti").Din perspectivă deontică, modurile redau *angajarea în efectuarea procesului* [*Ibidem:* 360]; acţiunea poate fi privită ca *dorită* („vrea"), ca *realizabilă* sau *permisă* („poate1", „poate2"), *obligatorie/interzisă* („trebuie")ori poate fi reprezentată ca *efectuată* („face")[3]. [*Ibidem:* 359-360] În opinia autorilor, prezumtivul are conţinutul modal cel mai restrâns, înscriindu-se doar în sfera de semnificaţie epistemică. Din acest punct de vedere, este asociat cu verbul *a crede* şi indică acţiuni prezentate ca *probabile, posibile, virtuale.* [*Ibidem:* 376.] Semnificaţia verbului-etichetă *a crede* („X consideră..., dar nu există convingerea"), realizată ca presupunere sau ipoteză plasează prezumtivul în opoziţie faţă de indicativ şi imperativ şi în relaţie de sinonimie faţă de o anumită ipostază a condiţionalului sau faţă de conjunctivul cu valoare de condiţional. Paradigma prezumtivului prezintă două valori temporale (prezent şi perfect), care se actualizează în trei seturi de opoziţii formale alcătuite din viitorul, conjunctivul sau condiţionalul auxiliarului *a fi* şi gerunziul, respectiv participiul verbului de conjugat; la acestea se adaugă pentru prezent o formă omonimă cu cea de viitor propriu-zis cu *a voi: va (a, o) fi jucând/va (a, o) fi jucat, să fi jucând/să fi jucat, ar fi jucând/ar fi jucat, o (a) juca.* [*Ibidem:* 373 ş. urm.] Caracteristicile temporale ale acestui mod sunt importante în rezolvarea unor omonimii. Deoarece prezumtivul nu dispune de forme specifice pentru exprimarea posteriorităţii faţă de momentul vorbirii, formele de prezent, respectiv perfect, omonime cu cele de viitor propriu-zis, respectiv viitor anterior se deosebesc prin faptul că actualizările prezumtivului indică simultaneitatea sau anterioritatea faţă de momentul enunţării, iar cele ale indicativului – posterioritatea faţă de momentul vorbirii. Omonimia cu formele de condiţional şi conjunctiv perfect pune mai multe probleme deoarece aceste actualizări au toate valoarea temporală de anterioritate faţă de momentul enunţării. Din acest motiv, autorii propun testul comutării cu formele de prezent sau cu forma omonimă cu viitorul anterior. [*Ibidem:* 377-378]

[3] Autorii apelează la *verbe etichetă* pentru a desemna în mod generic semnificaţia acestor nuanţe modale: *a imagina* = „X îşi închipuie..." / „Se imaginează..."; *a crede* = „X consideră...", „X nu este convins..." / „Se consideră...", „Nu există convingerea..."; *a şti* = „X are convingerea...", „X cunoaşte..." / „Există convingerea...", „Se cunoaşte..."; *vrea* = „X doreşte..." / „Se doreşte..."; *poate1* = „X are condiţiile..." / „Există condiţiile..."; *poate2* = „X nu este obligat..." / „Nu există obligaţia...", „X are permisiunea..." / „Se permite..."; *trebuie* = „X este obligat..." / „Există obligaţia...", „Lui X nu i se permite..." / „Nu există permisiunea..."; *face* =„Se desfăşoară".

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

Cea de a doua direcţie, de o răspândire relativ largă, are în vedere prezumtivul ca mod de sine stătător, actualizat prin două sau trei forme, în componenţa cărora intră auxiliarul *a voi*. Mioara Avram este de părere că prezumtivul *exprimă o acţiune realizabilă, posibilă, prezentată ca presupusă, bănuită.* [Avram, 1997: 208] În paradigma sa intră două forme: una pentru prezent (*vom/om fi cântând*) şi alta pentru perfect (*vom/om fi cântat*). Forma de gerunziu conferă prezumtivului statut de sine stătător, aceasta apărând şi în cadrul modurilor conjunctiv, condiţional şi infinitiv ca *formă specializată* de exprimare a sensului de prezumtiv (*să fi adunând, ar fi adunând, a fi adunând*). Autoarea numeşte aceste actualizări, rar întrebuinţate, prin termenii de *conjunctiv prezumtiv, condiţional-optativ prezumtiv şi infinitiv prezumtiv.* [*Ibidem,:* 207, 208, 211]

Rodica Zafiu este de părere că *prezumtivul reprezintă un instrument comod care accentuează dubiuli şi exprimă poziţia epistemică a vorbitorului cu mare economie de mijloace.* [Zafiu, 2009: 303] Autoarea include în paradigma prezumtivului trei tipuri de forme: *oi cânta, (v)oi fi cântând, (v)oi fi cântat.* [*Ibidem:* 292] Motivul pentru care perifrazele cu verbul *a fi* la condiţional şi conjunctiv şi gerunziul sau participiul verbului de conjugat nu sunt incluse în paradigma prezumtivului este acela că, în mare parte din întrebuinţările lor, nu se pot substitui între ele, însă pot fi înlocuite cu formele de prezent ale condiţionalului, respectiv conjunctivului. Autoarea exemplifică prin diferite tipuri de enunţuri, în care aceste perifraze apar fie independent, fie în propoziţii subordonate, arătând că substituirea este posibilă doar în cazul enunţurilor interogative: *Se zice că* ***ar fi plecând*** *la Paris. / Se zice că* ***ar pleca*** *la Paris. / Se zice că* ***ar fi plecat*** *la paris. / *Se zice că* ***să fi plecând*** *la Paris. / *?Se zice că* ***o fi plecând*** *la paris*[4]*. Se poartă ca şi când* ***ar fi având***[5]***/ar avea*** *toate soluţiile. / *Se poartă ca şi când* ***să fi având*** *toate soluţiile. / *?Se poartă ca şi când* ***o fi având*** *toate soluţiile.* ***Ar fi pregătind/Ar pregăti*** *o lovitură. / ****Să fi pregătind*** *o lovitură. / ?****O fi pregătind*** *o lovitură. Trebuie* ***să fi având*** *şi el o problemă. / Trebuie* ***să aibă*** *şi el o problemă. / Trebuie* ***să fi avut*** *şi el o problemă. / *Trebuie să* ***ar fi având*** *şi el o problemă. / *Trebuie că* ***ar fi având*** *şi el o problemă. / *Trebuie să* ***o fi având*** *şi el o problemă. / *Trebuie că* ***o fi având*** *şi el o problemă.* ***Să fi având/Să fi avut/Să aibă*** *oare dreptate? /* ***Ar fi având/Ar fi avut/Ar avea*** *oare dreptate? /* ***O fi având/O fi avut/O avea*** *oare dreptate?* etc. Se precizează, prin urmare, că perifrazele cu gerunziul au avantajul de a dezambiguiza anumite actualizări ale conjunctivului, condiţionalului sau indicativului, subliniind valoarea modală epistemică. [*Ibidem:* 293 ş. urm.] Deşi admite că forma cu viitorul lui *a fi* şi gerunziu aparţine modului prezumtiv, Rodica Zafiu precizează că *perifrazele cu gerunziu [...] au suferit un proces de gramaticalizare pentru a indica valori epistemice ale modurilor indicativ, condiţional şi conjunctiv în interiorul respectivelor moduri.* [*Ibidem:* 295]

Aceeaşi poziţie este adoptată şi în *Gramatica de bază a limbii române,* prezumtivul fiind considerat *modul supoziţiei, al presupunerii,* care *indică faptul că o aserţiune este produsul unui proces mental, deci are un grad ridicat de incertitudine.* [*Pană Dindelegan,* 2010: 240] El se actualizează prin două forme de prezent (*o dormi, o fi dormind/va fi dormind*) şi una de perfect (*o fi dormind/va fi dormind*). Celelalte actualizări cu verbul *a fi* la condiţional sau conjunctiv, urmat de gerunziul sau participiul verbului de conjugat sunt considerate *realizări speciale marcate suplimentar,* prin care se redă valoarea modală epistemică, ce caracterizează şi modul prezumtiv. [*Ibidem*]

Cea de a treia direcţie este adoptată de specialişti mai puţin numeroşi, care se pronunţă împotriva existenţei modului prezumtiv, considerându-l conjugare perifrastică

[4] În *Gramatica limbii române* din 2005, sunt considerate reperabile enunţuri precum: *Se spune că* ***va fi băut*** *prea mult în tinereţe.* [*Guţu-Romalo,* 2005: 378.]

[5] În lucrările menţionate la prima direcţie, nu apar exemple cu modul prezumtiv care să apară în propoziţii comparative.

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

sau variantă perifrastică a anumitor moduri şi timpuri. Elena Slave, argumentându-şi opinia pe baza existenţei în limba latina a conjugării perifrastice active (alcătuită din participiul viitor şi auxiliarul *esse,* conjugat la toate modurile şi timpurile pentru a indica intenţia) şi pasive (alcătuită din participiul viitor şi auxiliarul *esse,* conjugat la toate modurile şi timpurile pentru a indica necesitatea), pledează pentru existenţa unei *conjugări perifrastice prezumtive,* prin care se indică acţiuni bănuite sau nesigure şi care îşi schimbă forma după mod şi timp. Astfel, există *modul indicativ al prezumtivului* (*voi fi dormind/voi fi* dormit), *modul conjunctiv al prezumtivului* (*să fi dormind/să fi* dormit) şi *modul condiţional al prezumtivului* (*aş fi dormind/aş fi* dormit). [Slave, 1957: 53 ş. urm.] Printre cei care susţin că formele cu gerunziu ar fi *perifraze modal-temporale* sunt Ion Coteanu şi Ştefan Găitănaru. Coteanu inventariază trei *perifraze temporale cu gerunziu,* imperfectul cu gerunziu (*eram adunând*), care are acelaşi înţeles cu imperfectul literar, *perfectul compus cu gerunziu* (*am fost adunând*), ce poate fi transpus printr-un perfect compus sau printr-un mai mult ca perfect, şi *viitorul cu gerunziu* (*voi fi adunând*), care este mai des întrebuinţat în limba populară şi are înţeles de prezumtiv. [Coteanu, 1993: 221-222] Ştefan Găitănaru numeşte structurile cu gerunziul *viitor perifrastic şi prezent perifrastic în cadrul modurilor respective.* (Găitănaru, 1998: 329] Pe baza teoriei lui Guillaume, conform căruia timpul interferează cu modul şi aspectul, lingvistul consideră că perifrazele cu gerunziu ar reprezenta *trecerea de la timpul real, la timpul virtual* sau *presupus.* Acesta mai adaugă că formele în discuţie nu pot fi substituite între ele şi că, prin urmare, nu se află în relaţie de sinonimie. [*Ibidem:* 325 ş. urm.]

Academicianul Iorgu Iordan încadra perifrazele cu gerunziu în clasa *altor forme verbale* [Iordan, 1956: 431], fiind de părere că aceste forme exprimă sensuri identice din punct de vedere temporal cu cele ale timpurilor corespunzătoare fără gerunziu, la care se adaugă o nuanţă modală de *nesiguranţă.* Inventarul acestor forme cuprinde actualizări cu gerunziu şi auxiliarul *a fi* la imperfect (*era zicând*), conjunctiv prezent (*să fi zicând*), viitor I (*va fi zicând/o fi zicând/a fi zicând*), condiţional prezent (*ar fi zicând*) şi infinitiv prezent (*a fi zicând*). [*Ibidem:* 431 ş. urm.] În *Limba română contemporană* din 1978, autorul afirmă că modul prezumtiv se actualizează prin formele auxiliarului *a fi* la viitor indicativ, prezent conjunctiv şi prezent condiţional şi gerunziul verbului de conjugat, dezvoltând valoarea temporală de prezent. Valoarea de perfect este transmisă de formele de viitor anterior, conjunctiv perfect şi condiţional perfect, în anumite contexte. Acţiunea *posibilă, probabilă* sau *bănuită* este cu sens temporal de prezent poate fi redată şi prin formele de viitor I popular sau de conjunctivul prezent. [Iordan, Robu, 1978: 473.] Într-un articol referitor la echivalenţele dintre forma de viitor I popular şi perifraza cu auxiliarul *a fi* la viitor şi gerunziu, Iordan admite că forma de viitor popular aparţine prezumtivului prezent atunci când este întrebuinţată cu verbe momentane (***O găsi** el unde să se ascundă.*). Pentru verbele durative însă, sensul temporal de prezent al prezumtivului se redă prin perifraza cu gerunziul (*Poate că şi acum **a** mai **fi trăind...***). [Iordan, 1979: 13-14]

2. Utilizări contextuale ale modului prezumtiv

Din cele expuse mai sus, se poate observa că, în cele mai multe lucrări de specialitate, se consideră că prezumtivul se actualizează prin trei seturi de paradigme, la care se adaugă uneori şi forma de viitor I popular cu valoare de prezumtiv, prin care se exprimă acţiuni posibile, presupuse, nesigure sau bănuite. Această semnificaţie este redată, de regulă, în propoziţii independente, intonaţia dubitativă fiind cea care dezambiguizează omonimia dintre forme: ***o fi fiind** acasă?,* „că paguba **să** tot **fi fost** doi trei saci”. [L. Rebreanu, *apud* Irimia, 1997: 253]

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

Pe lângă semnificaţia de bază, orice formă modal-temporală poate avea şi semnificaţii contextuale, care reflectă intenţiile vorbitorilor. Ele se actualizează ca *extensii* ale trăsăturilor de bază sau ca *deviaţii* de la acestea. [*Guţu-Romalo,* 2005: 401-402.] Conform Mioarei Aavram, prezumtivul este *cel mai omogen din punctul de vedere al valorilor.* [Avram, 1997: 208] Din punctul de vedere al valorilor modale, acesta nu prezintă semnificaţii contextuale privite ca *deviaţii* ale semnificaţiei de bază, aşa cum se întâmplă cu indicativul sau conjunctivul, care pot avea sens de imperativ sau condiţional; există însă întrebuinţări modale privite ca *extensii* ale semnificaţiei de bază. În propoziţii principale, este marcator al proceselor mentale ale vorbitorului: {*Nu răspunde.*} (*Mă gândesc că*) ***O fi plecat.*** [Zafiu, 2009: 302] În propoziţii adversative sau în completivele directe ale verbelor de declaraţie, indică detaşarea şi are totodată un rol citaţional: „Pe lângă urs se spune că **ar fi având** şi această pajură care-l priveghează". [M. Sadoveanu, *apud* Irimia, 1997: 253], ***O fi*** *el deştept, dar n-a ştiut ce să răspundă.* [Zafiu, 2009: 302, Irimia, 1997: 253] În propoziţii interogative indirecte, exprimă nedumerirea: „Nici nu prea ştiu ce **ar fi având** să vorbească cu Pintea". [I. Slavici, *apud* Irimia, 1997: 253] Prezumtivul mai poate reda şi eventualitatea, întrebuinţat, de regulă în circumstanţiale condiţionale: „Să n-am parte de viaţa mea, să nu-mi ajute Maica Domnului dacă-ţi **voi fi călcat** cinstea". [N. Filimon, *apud* Irimia, 1997: 253]

Deşi formele de prezumtiv conţin în sfera lor de semnificaţie sensul de supoziţie, bănuială sau nesiguranţă, ele pot fi însoţite de adverbe sau verbe care exprimă în mod redundant aceeaşi valoare modală: *probabil, poate, oare, pe semne, mă întreb* etc. [*Guţu-Romalo,* 2005: 376, Zafiu, 2009: 302]

3. Echivalenţe ale timpurilor prezumtivului românesc în limba italiană

În acest paragraf, vom urmări modul în care, anumite forme modal-temporale din limba italiană, au fost traduse în română prin prezumtiv. Pe lângă paradigma cu viitorul, conjunctivul sau condiţionalul lui *a fi* şi gerunziul sau participiul verbului de conjugat (*va fi cântând/va fi cântat, să fi cântând/să fi cântat, ar fi cântând/ar fi cântat)*, vom avea în vedere şi formele de viitor I popular ce transmit informaţii cu privire la valoarea modală prezumtivă, a căror semnificaţie temporală de a indica posterioritatea faţă de momentul vorbirii este anulată în favoarea sensului de prezent (*o cânta, o fi* etc). Textul sursă, *La Ciociara,* de Alberto Moravia a fost publicat în 1957 şi reflectă posibilităţile de exprimare din limba italiană contemporană. Naratorul-personaj ce relatează întâmplările din cel de-al doilea război mondial este o femeie simplă, ale cărei cunoştinţe se reduceau la scris, citit şi socotit şi, din acest motiv, textul are un pronunţat caracter oral. Deoarece modul prezumtiv este, în mare măsură, specific limbii române vorbite, considerăm adecvată alegerea textului-sursă, tradus în 1970 de către George şi Adriana Lăzărescu[6].

Raportat la întinderea romanului, formele de prezumtiv din textul tradus nu sunt foarte numeroase. Cel mai adesea, formelor de prezent şi perfect ale prezumtivului, le corespund în italiană verbe la viitor (pentru a reda sensul de prezent) şi viitor anterior (pentru a exprima sensul de perfect):

[6] Exemplele vor fi excerpate din Alberto Moravia, *La Ciociara,* Bompiani Editore, Milano, 2015 şi din Alberto Moravia, *Ciociara,* traducere de George şi Adriana Lăzărescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

Nr. Crt.	Italiană	Română
1	"**Sarà,** *ma* tuo padre parla di roba da mangiare appunto perché questa manca e si è, per così dire, costretti a pensarci per forza". [p. 197]	„– Aşa **o fi,** *dar* tatăl tău vorbeşte despre mâncare tocmai pentru că aceasta lipseşte şi suntem deci obligaţi să ne gândim la ea". [p. 257]
2	"Adesso andiamo a quella capanna, *se* c'è gente, **saranno** cristiani e ci ***permetteranno*** di passarci la notte". [p. 269]	„– Hai să mergem la coliba aceea; *dacă* e locuită, **or fi** creştini şi ne-or da voie să-nnoptăm aici;". [p. 353]
3	"*Quanti giorni piove? Io dico* che **avrà piovuto** almeno quaranta giorni, come per il Diluvio Universale". [p. 134]	„*Câte zile a mai durat ploaia? Eu cred c*-**o fi ploat** cel puţin patruzeci de zile, ca pe vremea potopului". [p. 176]
4	"P*uò darsi che* nel paese ci *sia* nessuno, **saranno** tutti **sfollati".** [p. 261]	„– *Se poate* ca în sat *să nu fie* nimeni, **se vor fi refugiat** cu toţii". [p. 341]
5	"Oh, anche lui **avra trovato** qualche slava". [p. 290]	„O, *cred că* **şi-o fi găsit** şi el pe alta!". [p. 380]
6	"Via, c'ero anch'io, **saranno stati** in tutto quattro o cinque." Ma ti dico che erano almeno un centinaio... Quando si sono alzati dai cespugli dove stavano nascosti, non li ho contati perché in quei momenti si ha altro da fare che contare i nemici, ma **saranno stati** certo un centinaio, se non di più." **"**E via, tara, fai la tara, **saranno stati** cinque o sei". [p. 162]	„– Lasă, că eram şi eu pe-acolo, **să** tot **fi fost** vreo patru-cinci... – Dar îţi spun că erau pe puţin o sută... Când s-au ridicat din tufişurile unde erau ascunşi, n-am stat să-i număr, pentru că în momentele acelea ai altceva de făcut decât să numeri duşmanii, dar de sigur c-**or fi fost** vre-o sută, dacă nu mai mulţi! – Hai, las-o, lasă-te de gogoşi, **să** tot **fi fost** vreo cinci sau şase". [p. 212]
7	"Sotto il crocifisso poi, stranamente, invece di santini o altri oggetti di culto, vidi tanti orologi, **saranno stati** una dozzina, allineati in bell'ordine". [p. 203]	„În mod ciudat, sub crucifix, în loc de icoane sau alte obiecte de cult, se găsea o grămadă de ceasuri, **să fi fost** vreo duzină, aşezate într-o ordine perfectă". [p. 264]

Sanda Reinheimer-Rîpeanu subliniază faptul că în limbile romanice, mai puţin franceza, se întrebuinţează viitorul cu valoare epistemică pentru a se exprima supoziţia sau îndoiala, formele în discuţie pierzându-şi valoarea temporală prin care se exprimă posterioritatea faţă de momentul vorbirii. Astfel, viitorul simplu redă semnificaţii de prezent, iar viitorul anterior – de perfect. [Reinheimer-Rîpeanu, 2007: 417 ş. urm.] După cum se poate observa, exemplele cu viitorul simplu în italiană au ca echivalent forme cu viitorul I popular ale verbului *a fi,* cu valoare epistemică. Traducătorii au preferat utilizarea formelor *o fi,* respectiv *or fi* în locul actualizărilor greoaie de prezumtiv, rar utilizate în română, *o fi fiind,* respectiv *or fi fiind.* Forma *permetteranno* („or da voie") este ambiguă: ea poate fi interpretată ca aparţinând semnificaţiei de viitor I popular deoarece exprimă posterioritatea faţă de momentul vorbirii, având şi o nuanţă modală de nesiguranţă, sau ca aparţinând semnificaţiei prezumtive, prin care se exprimă presupunerea, cu valoare temporală de posterioritate. Din punct de vedere modal, prima formă exprimă detaşarea personajului-narator de spusele interlocutorului său, care îşi condamna tatăl că vorbea despre mâncare, când toţi sufereau de foame. Distanţarea este sugerată atât prin verbul la

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

viitor *sarà* („o fi”), cât şi de conjuncţia adversativă *ma* („dar”). Construcţia condiţională a celui de-al doilea exemplu în care intră forma de viitor *saranno* („or fi”) conferă verbului citat înţelesul modal contextual de eventualitate. În exemplele 3-7 viitorul anterior italian este tradus printr-un prezumtiv perfect românesc. După cum se poate observa, traducătorii utilizează forme cu *a fi* la viitor, cele cu auxiliarul la conjunctiv sunt mai rare şi se utilizează în propoziţii independente, fără a fi dublate de alţi marcatori modali. Semnificaţia „X crede, dar nu este convins” conferită modului prezumtiv de către autorii *Gramaticii* Academiei din 2005 este subliniată în cel de-al treilea exemplu prin interogaţia *Quanti giorni piove?* („Câte zile a mai ploat?”), dar şi prin verbul *dico* („cred”). De asemenea, supoziţia pe care personajul-narator o face cu privire la situaţia părinţilor din cel de-al patrulea citat este anunţată de locuţiunea adverbială p*uò darsi,* tradusă în româneşte prin semiauxiliarul modal „se poate” şi de verbul la conjunctiv *sia* („să nu fie”), ambele exprimând posibilitatea; aceşti marcatori modali sugerează faptul că forma de viitor anterior, respectiv prezumtiv perfect are sens inferenţial. Nedublat printr-o marcă modală în italiană, viitorul anterior din cel de-al cincilea citat exprimă supoziţia. În limba română, traducătorii preferă marcarea redundantă prin verbul *cred,* deşi sensul de presupunere este suficient exprimat prin forma de prezumtiv; din acest motiv, considerăm că enunţul *Oh, şi-o fi găsit şi el pe alta!* este mai apropiat de varianta originală, iar forma de prezumtiv, nedublată de un marcator modal, nu alterează semnificaţia modală transmisă de autor prin verbul la viitor anterior. Forţa sugestivă a prezumtivului, fără alte elemente modale, este evidenţiată în citatele 6 şi 7, în care traducătorii aleg să transpună formele de viitor anterior din italiană prin verbe la prezumtiv (de cele mai multe ori cu auxiliarul la conjunctiv prezent invariabil), dublate uneori de mărci suprasegmentale dubitative, redate prin semne grafice precum punctele de suspensie sau semnul exclamării. Sinonimia dintre formele de prezumtiv cu auxiliarul *a fi* la viitor şi conjunctiv este subliniată în exemplul al şaselea, unde se întâlnesc ambele variante, utilizate în aceeaşi poziţie sintactică şi cu aceeaşi valoare modală: exprimarea supoziţiei.

Prezumtivul perfect cu valoare inferenţială corespunde conjunctivului imperfect sau mai-mult-ca-perfect italian:

Nr. crt.	Italiană	Română
1	“Così *penso che* **fosse** di Michele”. [p. 103]	„*M-am gândit că* aşa **s-o fi petrecut** şi cu Michele”. [p. 134]
2	“Del resto, il fatto che quei tedeschi fossero capitati laggiù proprio il giorno dopo l’arrivo degli inglesi, mi ha sempre fatto *pensare che* ci **fosse stata** qualche spiata o, per lo meno, ***qualche chiacchera***”. [p. 171]	„De altfel, faptul că cei doi nemţi au venit acolo sus chiar a doua zi după sosirea englezilor m-a făcut *să-mi spun că* **s-o fi găsit** vreo iscoadă sau că cineva **o fi trăncănit”.** [p. 225]

Conjunctivul imperfect şi mai-mult-ca-perfect redau anterioritatea faţă de momentul vorbirii, exprimând opoziţiile aspectuale imperfectiv/perfectiv. În cazul de faţă, cele două forme de conjunctiv sunt traduse prin verbe la prezumtiv perfect, a cărui valoare temporală este aceea de a reda anterioritatea faţă de momentul enunţării. Verbele *credere* şi *pensare* exprimă supoziţia şi cer întotdeauna conjunctivul. Aşa se face că viitorul epistemic din primul tabel, citatul al treilea are tot sens inferenţial, însă este cerut de verbul *dire* care nu admite conjunctivul. Dacă s-ar fi utilizat verbul *credere* sau *pensare,* ar fi fost întrebuinţat un conjunctiv mai-mult-ca-perfect, iar fraza ar fi avut structura, *Credo/Penso che* ***avesse***

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

piovuto *almeno quaranta giorni*... În limba română, sunt întrebuinţate verbele *m-am gândit* şi *să-mi spun* ca marcatori ai proceselor mintale ale vorbitorului, având sensul de „a crede". Cel de-al doilea fragment conţine două forme de prezumtiv perfect, iar ultima actualizare (*o fi trăncănit*) nu are corespondent verbal în italiană. Sensul grupului nominal *qualche chiacchera* este „vreo vorbuliţă"; adjectivul pronominal nehotărât *qualche* are sens supoziţional. Din raţiuni sintactice, traducătorii preferă coordonarea disjunctivă a două propoziţii cu predicatul exprimat prin verbe la prezumtiv. De altfel, sensul verbului italian *fosse stata* este „o fi fost", iar traducerea literală a întregii structuri este „o fi fost vreo iscoadă sau vreo vorbuliţă", construcţie nereperabilă în limba română.

Condiționalul perfect este echivalent al prezumtivului perfect cu *a fi* la condițional, întrebuinţat cu sens citațional sau inferențial:

Nr. crt.	Italiană	Română
1	"Tutti *parlavano* dell'arrivo degli inglesi, come di cosa di pochi giorni: ***erano sbarcati*** a Salerno, che stava vicino a Napoli, e da Napoli a Roma, ci **avrebero messo,** *forse* una settimana, anche ad andar piano, perché ormai tedeschi e fascisti ***scapavano*** come lepri e **non si sarebbero fermati** che alle Alpi..." [p. 25]	„Toată lumea *vorbea* de sosirea englezilor ca de o chestiune de zile; ***debarcaseră*** la Salerno, în apropiere de Neapole, iar de la Neapole până la Roma **le-ar fi trebuit** *cu aproximaţie* o săptămână, chiar mergând încet, deoarece acum, atât nemţii, cât şi fasciştii ***fugeau*** ca iepurii şi **nu s-ar mai fi oprit** decât în Alpi..." [p. 31]
2	"La capra, bianca e nera, stava legata ad un palo e quegli sfollati, in mancanza di meglio da fare, l'osservavano *calcolando* quanto ***pesasse*** e quanta carne ne **sarebbe venuta** fuori, una volta che **fosse stata scuoiata** e **ripulita**". [p. 135]	„Capra, albă cu pete negre, era legată de un par, şi refugiaţii aceia, în lipsă de ceva mai bun de făcut, se uitau la ea, ***cântărind***-o din ochi, *gândindu-se cam* câtă carne **ar fi rămas** după ce **ar fi fost jupuită** de piele şi **curăţată**". [p. 177]

Primul fragment ilustrează valoarea citațională a prezumtivului, respectiv condiționalului perfect din italiană, semnificaţie conferită de verbul *parlavano* („vorbeau"). Deşi întregul citat este pus sub semnul supoziției şi al detaşării, sugerată în text prin adverbul *forse* („cu aproximaţie"), formele de condiţional, respectiv prezumtiv perfect alternează cu cele de mai-mult-ca-perfect şi imperfect indicativ. Mai-mult-ca-perfectul este utilizat pentru a reda anterioritatea unei acțiuni trecute, față de o altă acțiune trecută: englezii, mai întâi au debarcat la Salerno, pentru ca mai apoi să se îndrepte spre Roma. Imperfectul subliniază caracterul nedesăvârşit al acţiunii redate de verbul *scapavano* („fugeau"), prezentând evenimentele în desfăşurare, fapt ce nu poate fi sugerat de perfectul prezumtiv sau condiţionalul perfect. Cel de-al doilea fragment redă semnificaţia modală inferențială a prezumtivului, evidențiată de forma verbală *calcolando* („gândindu-se") şi de adverbul *cam*. În limba italiană supoziția este exprimată prin două verbe la conjunctiv imperfect şi un verb la condiţional perfect. Din raţiuni sintactice, traducătorii transpun primul conjunctiv imperfect, *pesasse,* printr-un gerunziu („cântârind"), iar celelalte două forme verbale sunt redate prin actualizări ale prezumtivului cu auxiliarul la condiţional prezent. În acest caz, gerunziul, care preia valoarea temporală şi modală a verbelor cu care este pus în relație, este sinonim cu formele *ar fi rămas* şi *ar fi fost jupuită şi curățată.*

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

Adesea se întâmplă ca formele de prezumtiv prezent şi perfect să fie echivalente ale formelor de indicativ, prezent, imperfect sau perfect, însoţite de marcatori modali sau situate în poziţii sintactice proprii prezumtivului în limba română:

Nr. crt.	Italiană	Română
1	"Comare Concetta, voi **siete** furba *ma* questa volta avete trovato il più furbo di voi". [p. 50]	„– Cumătră Concetta, **ăi fi** dumneata vicleană, *dar* de data asta ai găsit pe unul care te-ntrece!" [p. 65]
2	"A te *forse* **non importa...** *ma* io, se vincono i tedeschi, mi ammazo". [p. 69]	„– **N-o fi contând** pentru tine, *dar* eu, unul, mă omor dacă vin nemţii!" [p. 89]
3	"*Chissà* che **fanno?**" [p. 227]	„*Cine ştie* ce-**or** mai **fi făcând?**" [p. 296]
4	"A quest'ora **è** già **in cammino** per la montagna per tornare qui da noi". [p. 228]	„La ora asta **o fi** şi **pornit-o la drum** prin munţi, către casă". [p. 296
5	"[...] ma non potei fare a meno di pensare che, *se* **era** vero, gli aiuti della Madonna erano un po' strani: il denaro aveva convinto Tomassino ad aiutarci, ma quel denaro io l'avevo guadagnato con la borsa nera grazie alla guerra e alla carestia, e la guerra e la carestia forse le aveva volute la Madonna, ma ***perché?***" [p. 62]	„[...] dar nu m-am putut opri să gândesc că *dacă* aşa **o fi,** ajutoarele Maicii Domnului erau cam ciudate: ceea ce-l convinsese pe Tommasino să ne ajute fuseseră banii, or, banii aceia îi câştigasem cu vânzarea la negru, mulţumită războiului şi foametei; poate că războiul şi foametea le-a vrut Maica Domnului, dar *de ce oare* le-**o fi vrut?**" [p. 81]
6	"Non ho mai amato il sudiciume e, infatti, la mia casa a Roma **era** modesta, *ma*, quanto a pulizia, uno specchio". [p. 77]	„Nu mi-a plăcut niciodată murdăria, şi de fapt casa mea de la Roma **o fi fost** ea modestă, *dar* în ceea ce priveşte curăţenia era oglindă". [p. 102]
7	"*Forse* Rosetta lo **sapeva,** *ma* anche questa volta rimase zitta". [p. 123]	„*Poate* că Rosetta **să** mai **fi ştiut** ceva, *dar* de data asta rămase tăcută". [p. 162]
8	"Io ho i miei genitori in un paese vicino a Vallecorsa o meglio li avevo perché adesso non so dove **sono andati**". [p. 250]	„– Am părinţii într-un sat de lângă Vallecorsa sau, mai bine zis, îi aveam acolo, pentru că acum nu ştiu pe unde-**or** mai **fi**". [p. 328]
9	"Dai nonni non è possibile andare perché il paese è stato sgomberato e *chissà* dove **sono andati** a finire". [p. 55]	„– La bunici nu e chip să ne ducem, pentru că satul a fost evacuat şi *cine ştie* pe unde **s-o** mai **fi aciuat...**" [p. 71]
10	"Qui ci conviene tornare a Fondi. Lì troveremo certo qualche mezzo per tornare a Roma, *se* gli alleati ci **sono** già **arrivati**". [p. 277]	„– Cred că e mai bine să ne întoarcem la Fondi. De acolo o să găsim cu siguranţă un mijloc, *dacă* aliaţii **or fi eliberat**-o". [p. 361]

Cu excepţia câtorva situaţii, formelor de indicativ prezent le corespund verbe la prezumtiv prezent sau viitor I popular cu valoare de prezumtiv prezent, iar formelor de indicativ imperfect şi perfect – verbe la prezumtiv perfect. O primă excepţie de la regulă ar fi transpunerea prezentului indicativ printr-un perfect prezumtiv din fragmentul al patrulea. De fapt, adverbul *già* conferă verbului pe care îl determină, valoare perfectivă; astfel se explică alegerea făcută de traducători prin care se sugerează graba cu care personajul în cauză a pornit-o la drum către casă. Dacă ar fi fost utilizată o formă de prezumtiv prezent, acţiunea ar fi devenit mai puţin dinamică, iar adverbul enfatic *şi* nu ar fi putut fi reperabil

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

într-o astfel de construcţie: „La ora asta o fi pornind-o la drum către casă". Cel de-al cincilea citat cuprinde un imperfect indicativ, tradus printr-un viitor I popular cu valoare de prezumtiv prezent. Traducătorii au recurs la această formă deoarece imperfectul din limba italiană are valoare atemporală, iar, în limba română, atemporalul se exprimă prin prezent: „dacă **e** adevărat că războiul şi foametea le vrea Maica Domnului, atunci...". Tot aici se întâlneşte şi un prezumtiv perfect care exprimă nedumerirea (*o fi vrut*), care nu are corespondent în limba italiană. Adverbul *perché,* transpus în română prin „de ce oare" este un mijloc lexical prin care se redă această valoare modală; traducătorii au preferat să amplifice ideea de nedumerire folosind un prezumtiv perfect, care, în română, însoţeşte adesea sintagme precum cea menţionată anterior. Nu în ultimul rând, cel de-al optulea fragment conţine un perfect compus, tradus prin viitor cu valoare de prezumtiv prezent, fapt ce se datorează adverbului *adesso* („acum"). Forma verbală *sono andati* are înţeles ambigu: auxiliarul *essere* poate fi considerat ca formant al perfectului compus activ sau poate fi interpretat ca element component al prezentului pasiv. Redarea literală a sintagmei în cauză are, deci, două variante: „acum nu ştiu unde au plecat" sau „acum nu ştiu unde sunt plecaţi". Valoarea modală a verbelor la indicativ este modificată, fie de poziţia sintactică (adversativă sau condiţională), fie de anumiţi marcatori modali, precum *forse* („poate") sau *chissà* („cine ştie"). Dacă s-ar fi recurs la traduceri literale, atunci, aproape fiecare formă de indicativ ar fi trebuit să fie însoţită de un astfel de marcator modal. De exemplu, în enunţurile construite adversativ, este necesar întotdeauna adverbul *poate:* „Cumătră Concetta, *poate* că **eşti** dumneata vicleană, dar...", „Casa mea de la Roma *poate* că **era** modestă, dar...". Construcţiile cu prezumtiv a căror valoare modală este dublată prin *poate* pot fi reperabile în limba română şi dacă se întrebuinţează un indicativ: „Rosetta *poate* că **ştia** ceva, dar..."; din acest motiv sintagma *A te forse non importa...* este tradusă doar prin prezumtiv („N-o fi contând pentru tine..."), dar poate fi transpusă şi prin indicativ însoţită de marcator modal: „*Poate* că **nu contează** pentru tine...". Adverbul *chissà* modifică valoarea modală a indicativului în italiană, iar în româneşte cere în mod obligatoriu prezumtivul. Propoziţiile condiţionale, pot fi traduse atât prin forme de prezumtiv, cât şi prin indicativ, însă prezumtivul accentuează valoarea modală de eventualitate: „*Dacă* aşa **este...**", „*Dacă* aliaţi **au eliberat**-o...". Nu în ultimul rând, verbele la indicativ din italiană, care nu conţin nici un indiciu sintactic sau lexical cu privire la valoarea lor modală, au fost traduse prin prezumtiv, ţinându-se seama de context.

O ultimă situaţie apare în text atunci când adverbul *forse* („poate") nu este urmat de un verb, însă în română este însoţit de un verb la prezumtiv:

Italiană	Română
"Ma fu lo stesso una notte molto inquieta. Non so a che ora, *forse* dopo mezzanotte, mi svegliai e udii come un pigolio, fino fino, ancor più leggero di quello degli uccelli". [p. 88]	„A fost şi în continuare o noapte foarte agitată. Nu ştiu pe la ce oră, *poate* **să fi fost** după miezul nopţii, m-am trezit, auzind ca un fel de piuit, slab de tot, mai slab decât al păsărilor". [p. 116]

Valoarea modală de supoziţie ar fi putut fi redată în limba română şi dacă s-ar fi renunţat la forma de prezumtiv („Nu ştiu la ce oră, **poate** după miezul nopţii, ..."), dar şi dacă s-ar fi recurs doar la verbul de prezumtiv perfect („Nu ştiu la ce oră, **să fi fost** după miezul nopţii, ...").

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)

4. Concluzii

În limba română ideea de incertitudine, bănuială sau presupunere poate fi redată, la nivel morfologic, prin paradigmele modului prezumtiv, însă exista şi alte mijloace, sintactice sau lexicale, prin care se poate exprima aceste valori modale. Prezumtivul caracterizează limba vorbită şi are un grad mai înalt de expresivitate. Astfel se explică motivul pentru care traducătorii români aleg să redea anumite forme de indicativ marcate modal din italiană, prin prezumtiv. Ca şi în limba română, incertitudinea se exprimă în italiană la nivel sintactic şi lexical, însă poate fi marcată şi la nivel morfologic, prin valori contextuale ale altor moduri. Cele mai des întâlnite forme verbale cu valoare epistemică sunt actualizările de viitor, propriu-zis şi anterior, prin care se exprimă dubiul, concesia sau supoziţia. Viitorul îşi pierde sensul temporal de bază, de a reda posterioritatea faţă de momentul vorbirii, marcând opoziţiile prezent/trecut, la fel cum se întâmplă cu prezumtivul în limba română. Formele de conjunctiv şi condiţional includ şi ele în sfera lor de semnificaţie aceste valori modale şi intră în relaţie de sinonimie cu cele de viitor.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, 1997. *Gramatica pentru toţi,* Bucureşti, Editura Humanitas, p. 207-211.

Coteanu, Ion, 1993. *Gramatica de bază a limbii române,* Bucureşti, Editura Garamond, p. 221-222.

Dimitriu, Corneliu, 1999. *Tratat de gramatică a limbii române,* vol. I *Morfologia,* Iaşi, Editura Institutul european, p. 558-562.

Găitanaru, Ştefan, 1998. *Structurile prezumtive în limba română,* în „Limba română", XLVII, nr. 5-6, p. 325-329.

Graur, Alexandru [coord.], 1963. *Gramatica limbii române,* vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 216, 219-224, 240-241.

Guţu-Romalo, Valeria [coord.], 2005. *Gramatica limbii române,* Vol I *Cuvântul,* Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 359-360, 373-378.

Iordan, Iorgu, 1956. *Limba română contemporană,* Bucureşti, Editura Ministerului Învăţământului, p. 431-434.

Iordan, Iorgu, 1979. *Or dormi =or fi dormind?,* în „Limba română", XXVIII, nr. 1, p. 13-14.

Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Alexandru, 1967. *Structura morfologică a limbii române contemporane,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, p. 213, 221-223.

Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, 1978. *Limba română contemporană,* Bucureşti, Editura Didactică şi pedagogică, p. 473.

Irimia, Dumitru, 1997. *Gramatica limbii române,* Iaşi, Editura Polirom, p. 214, 253.

Pană Dindelegan, Gabriela [coord.], 2010. *Gramatica de bază a limbii române,* Bucureşti, Editura Univers enciclopedic gold, p. 240.

Philippide, Alexandru, 1897. *Gramatica elementară a limbei române,* Iaşi, Editura Librăriei I.S.R. Kuppermann, p. 118, 300, 327.

Reinheimer-Rîpeanu, Sanda, 2007. *Observaţii privind viitorul romanic folosit cu valoare epistemică,* în „Studii şi cercetări lingvistice", LVIII, nr. 2, p. 417-424.

Rosetti, Alexandru, Byk J., 1945. *Gramatica limbei române,* Bucureşti, Editura Ziarului „Universul", p. 161.

Slave, Elena, 1957. *Prezumtivul,* în *Studii de gramatică,* vol. II, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 53-60.

Tiktin, H., 1945. *Gramatica română, Etimologia şi sintaxa,* Ediţia a treia revăzută de I.A. Candrea, Bucureşti, Editura Tempo, p. 164.

Zafiu, Rodica, 2009. *Interpretări gramaticale ale prezumtivului,* în *Studii de gramatică,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 289-303.

BDD-A28563 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:23:34 UTC)